

Schirm Anita¹

ÚJ SZÖVEGTÍPUSOK A NYELVTANTANÍTÁSBAN – AVAGY HOGYAN SZERETTESSÜK MEG A NYELVTANT A DIÁKOKKAL?²

1. Bevezetés

A tantárgyak kedveltségével foglalkozó kutatások az 1970-es évektől kezdve napjainkig azt mutatják, hogy a nyelvtan a legkevésbé kedvelt tárgyak közé tartozik (vö. Csapó 2000). Felmérések szerint a diákok a nyelvtant fárasztónak, kellemetlennek, egyhangúnak és unalmasnak találják (Takács 2001: 311). S még a magyar szakos egyetemisták többsége sem szereti igazán a nyelvészetet, elvontnak és száraznak tartják (Schirm 2013: 50), a leíró nyelvészeti elemzéseket öncélúnak érzik, a nyelvtörténetet nehéznek találják, az elsajátítandó lexikai tudást pedig haszontalannak gondolják. A negatív attitűd egyik oka lehet, hogy középiskolában nyelvtan helyett a magyar szakos tanárok gyakran irodalomórát tartanak (Minya 2018: 257), így a diákok többsége nem rendelkezik biztos nyelvtani tudással. A másik oka a nyelvtan népszerűtlenségének az ismeretek szabályalapú tanítása, s a szabályokat általában nem felfedeztetik a diákokkal, hanem megtanítatják velük. A nyelvhasználati szabályok többsége ráadásul előíró formában hangzik el, s a tankönyvekben olvasható, illetve a tanárok által tett megállapítások egy része nincs összhangban a valós nyelvhasználattal. Hiányzik továbbá a tananyag hasznosságának, gyakorlati alkalmazásának a bemutatása, így a

1 Szegedi Tudományegyetem BTK Magyar Nyelvészeti Tanszék, schirmanita@gmail.com
2 A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

nyelvtan mintegy elidegenedik a diákoktól, „elefántcsonttoronyba” kerül (vö. Schirm 2018b). Nehezíti a nyelvtan megkedvelését az is, hogy a nyelvi jelenségeket a közel-múltig elsődlegesen szépirodalmi szövegek segítségével mutatták be a tankönyvek. A példák nem voltak életszerűek, s nem merítettek a diákokhoz közel álló kommunikációs formákból. Az élményközpontú tanítás fontosságát, a nyelvtan életre keltését (vö. Kugler 2018), az élőnyelvi példaanyag hasznát szerencsére egyre többen hangoztatják (pl. Szerdi 2017a, 2018, 2019, Mínya 2018). A jelenleg forgalomban lévő tankönyvekben azonban egyelőre még a klasszikus szövegtípusok és a szépirodalmi példák vannak túlsúlyban.

A tanulmány célja, hogy bemutassa, hogyan lehet a diákok által jól ismert, hétköznapi szövegtípusok, azaz filmek, sorozatok, képregények, infografikák, reklámok, tweetek, mémek, dalszövegek és stand-up comedy előadások segítségével szórakoztató módon, ám mégis hatékonyan nyelvtani ismereteket átadni. Minden szövegtípusnál többféle témakör tanítására is hozok példákat, ám kiemelten koncentrálok majd a diskurzusjelölőkre. Korábbi kutatásom során ugyanis azzal szembesültem, hogy a diskurzusjelölőket a nyelvtankönyvekben még mindig töltelékszavaknak nevezik, s a szerepüket igen leegyszerűsítve mutatják be (vö. Schirm 2016). Pedig a tölteléknek titulált elemek (pl. a *hát*, a *tulajdonképpen*, a *deviszont*) a kommunikációban igen fontos szerepet töltenek be: diskurzusrészeket kötnek össze és pragmatikai viszonyokat jelölnek. A diskurzuselemzés azért nevezi őket diskurzusjelölőnek, mert ezek az elemek a diskurzusra vonatkozó információkat jelölnek. Például a diskurzusszegmensek összetartozását, viszonyát, a kommunikáció szereplői közti kapcsolatot vagy a diskurzusdarab és a beszélő közti viszonyt fejezik ki, de a tágabb kontextusra is utalhatnak. A diskurzusjelölők emellett a beszélgetés irányításában, azaz a szó átadásában, a szó átvételében és a beszédjog megtartásában is aktívan részt vesznek. Nemcsak a bizonytalanság, a szókeresés és az időhúzás lehet a funkciójuk, ahogy azt az egyik leggyakoribb diskurzusjelölő, a *hát* kapcsán a tankönyvek állítják, hanem különféle beszélői attitűdöket (pl. csodálkozást, méltatlankodást, incselkedést, örömet, evidencialitást, nyomatékosítást) is képesek kifejezni. Ezért ideje volna a diskurzusjelölőkhöz kötődő nyelvi babonákat (pl. „*Hát*-tal nem kezdünk mondatot!”, „Olyan nincs, hogy *deviszont*.”) hatástalanítani, a nem töltelék „töltelékszavakat” pedig az oktatás során is tartalommal megtölteni. Mivel a diskurzusjelölők funkcióját nagymértékben meghatározza, hogy milyen szövegtípusban fordulnak elő, így érdemes a használati körüket minél többféle, a valós nyelvhasználatot tükröző példaanyagon bemutatni. A diskurzusjelölők tanításához elengedhetetlen funkcionális szemléletmód azonban a nyelvtantanítás többi területén is sikerrel alkalmazható.

2. Szöveg az egész világ

A nyelvi formák (hangok, szavak, mondatok) mindig konkrét helyzetben, szövegekben fordulnak elő. Ezért elemzés során is fontos, hogy megmutassuk az elemek szövegbe ágyazottságát. A jelentésük, a használati körük, a megítélésük ugyanis nagymértékben függ attól a szövegtípustól, amelyben megjelennek. Ha nem csupán a forma felől közelítjük meg a nyelvi jelenségeket, hanem a funkciót is bevonjuk a vizsgálatba, akkor a diákokhoz is egy használatközpontúbb, szerethetőbb grammatikafelfogást tudunk közvetíteni. Ehhez pedig az alábbi hétköznapi szövegtípusok nyújthatnak segítséget.

2.1. Nézzünk filmeket az órán – másképp

A nyelvészetben a társalgás különböző jelenségeinek a tanulmányozásához már bevett korpusznak számítanak a televíziós sorozatok, ezek ugyanis a nyelvhasználók hétköznapi kommunikációjának a mintázatait tükrözik vissza, vagyis a szkriptelt szövegek kvázi autentikusoknak tekinthetők (vö. Furkó 2010, Nagy 2014). A sorozatok amellet, hogy a nyelvészet által legitimált szövegek, az oktatás szempontjából is hatékonyak. Mivel a diákok rendszerint követik az online is nézhető sorozatokat, így az azokban elhangzó dialógusokat jól ismerik. A diákok rendszeres sorozatnézését, az ún. filmdarálást tehát a nyelvtanítás során érdemes kihasználni. A diákok ugyanis a sorozatokból származó példák elemzésébe jobban bevonódnak, mivel úgy érzik, ismert terepen járnak. Ezért ha filmsorozatokból hozunk példákat különféle nyelvi jelenségekre, azokra könnyebben fognak a tanulók emlékezni, s a példák szórakoztató jellegéből adódóan vélhetően pozitívabb attitűddel viselkednek majd a nyelvtan iránt. Sorozatok segítségével még a bonyolultabb, elméletinek és száraznak tűnő nyelvészeti jelenségeket (pl. mondatátszövődés, többszörösen összetett mondatok, alakzatok és szóképek) is szívesebben tanulmányozzák, főleg, ha házi feladatként sorozatnézést és az épp aktuális anyag részéhez tartozó példák gyűjtését írjuk elő nekik.

A diskurzusjelölökhöz kötődően jó gyakorlat lehet, ha saját gyűjtésű adatokat kérünk egy-egy elem (pl. a *hát*, az *ugye* vagy a *deviszont*) előfordulására kontextussal együtt a kedvenc sorozatukból, amikkel majd szemléletesen be tudjuk mutatni az elemek gazdag funkcionális spektrumát. Ha a diákok idegen nyelven nézik a sorozatokat, akkor az eredeti film és a magyar fordítás diskurzusjelölő-használatát (pl. *well* vs. *hát*, *you know* vs. *tudod / vágod / érted*) is össze lehet vetni, megmutatván, hogy nincs egy az egy megfelelés a forrásnyelvi diskurzusjelölők és a célnyelvi megfelelőik közt, fordítás során ugyanis nem az elemek lexikai jelentését, hanem a használati körét kell visszaadni.

A diskurzusjelölők funkcióinak szövegtípusfüggőségét is kiválóan be lehet mutatni filmsorozatok párbeszédein keresztül. Megfigyelhetjük a diákokkal, hogy a diskurzusjelölők a szkriptelt szövegekben egyrészt a spontaneitás utánzására használatosak, alkalmazásukkal a párbeszédnek ugyanis életszerűnek, kevésbé megírtak tűnnek. Másrészt viszont ezeknek az elemeknek fontos szövegszervező szerepük is van (vö. Nagy 2014).

A sorozatok mellett bármilyen ismertebb filmből érdemes példát bevinni az órára a diskurzusjelölők használatának illusztrálására. Manapság a két legstigmatizáltabb diskurzusjelölő a *hát* és a *deviszont*, ezek egy-egy szerepe *A Lego-kaland* film alábbi részletével szemléletesen bemutatható. A film főszerelője, Emmet egy átlagos építőmunkás Legovárosban, akiről egy véletlen folytán azt hiszik, hogy ő az a kiválasztott, aki meg tudja menteni a várost a pusztulástól. Ám eljön az idő, amikor el kell árulnia, hogy mégsem akkora hős, mint hiszik, s ekkor hangzik el a következő párbeszéd:

Fémszakáll: *Hogy jó ötlet visszatérni oda, kikötni azon az elátkozott parton? Ha igen, oszd meg velünk az ideát, ami több sikert ígér, mint száz elesett építőmestertestvérünk ezer ötlete.*

Emmet: *Hát, ő az az igazság, hogy igazából még nem vagyok építőmester.*

Fémszakáll: *Mi???*

Legolány: *Akkor mit keres itt?*

Emmet: *Kérlek, hallgassatok meg, kérem.*

William Shakespeare: *Abcúg.*

Emmet: *Igazán sajnálom. Tényleg nem vagyok építőmester. Nem is igen volt alkalmam eddig harcolni, parancsolni, nagy terveket szőni. Ötleteim se nagyon szoktak lenni. Elismerem, nem is vagyok túl okos. Még soha senki nem mondta rám, hogy kreatív volnék. Ja, még csak szakmám sincs. Emellett ijedős és gyáva vagyok. Tudom, mit gondoltok, ez az Emmet a lehető legalkalmatlanabb rá, hogy vezessen minket, és igazatok van.*

Zöld Lámpás: *És akkor ettől most lelkesednünk kellene?*

Emmet: *Ne, nem, most jött volna még csak a deviszont.*

Dumbledore: *Lemondunk rólad.*

A fenti részletben megfigyelhető, hogy amikor a harci döntést várják a főszerelőtől, akkor Emmet ahelyett, hogy magabiztosan ajánlana valamit, elárulja, hogy ő nem is az, akinek hiszik. Ám a beismerését vonakodó diskurzusjelölők (*hát, ő az az igazság, igazából*) vezetik be, amelyek az érzelmi állapotáról árulkodnak. Emmet

a magyarázkodó monológiát úgy építette fel, hogy a sok, saját magáról elmondott negatívum után következett volna a pozitív, lelkesítő dolgok felsorolása. A váltást pedig, ha hagyták volna addig eljutni Emmetet, akkor az ellentétet nyomatékosító, a váratlan, meglepő fordulatot kifejező *deviszont* jelezte volna. Ám a többi legóhős nem érezte a beszéd retorizáltságát, amit a filmben az egyre erősödő zene is jelzett, csak az elhangzott negatívumokra koncentráltak, s elfordultak Emmettől.

Filmek párbeszédeivel jól lehet illusztrálni a mondat és a megnyilatkozás különbségét is, rávilágítva a beszélt nyelvi anyagok megnyilatkozás-példányokra való tagolásának nehézségeire. Meg lehet továbbá nézni a mellé- és alárendelő mondatok arányát, a mondatok tömbösödését és tipikus konstrukcióit is, továbbá a megnyilatkozások szavait szófajtanilag és morfológiailag is lehet elemezni. A beszélőváltás szabályai, a kommunikáció grice-i maximáinak betartása, illetve sérülése, a félreértések, a férfi-női kommunikáció különbségei is kiválóan tanulmányozhatók a filmek dialógusai segítségével. Filmek ismert és kevésbé ismert idézeteinek és párbeszédeinek a felhasználásával pedig teljesen új szöveget is alkottathatunk, amin a szövegség kritériumait, a szövegösszetartó erőket, az előfeltevéseket és a sugallt jelentéseket figyeltethetjük meg.

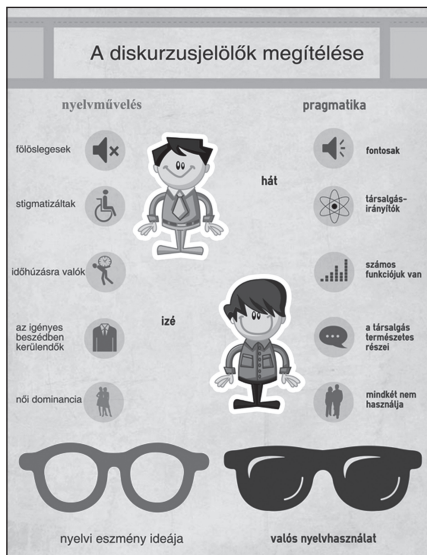
2.2. Informatív infografikák

Hiányolom a jelenlegi tananyagokból az infografika szövegtípusát is. Az infografika az adatokat, fogalmakat és összefüggéseket a kép és a szöveg keverékeként jeleníti meg. A vizualizáció segítségével az információk hatékonyabban adhatók át (vö. McCandless 2010), s még a nyelvészeti terminusok és jelenségek is szemléletesebben mutathatók be. Az alábbi képeken két, általam készített infografika látható³. A bal oldalin a diskurzusjelölők főbb jellemzői vannak megjelenítve, a jobb oldalin pedig a nyelvművelés és a pragmatika diskurzusjelölőkre vonatkozó nézetei vannak ütköztetve. De bármilyen anyag részéhez készíthetünk vagy készíttethetünk összefoglalóként infografikát. Az infografikák befogadása sajátos olvasási technikát igényel: a megértésükhöz a lineáris olvasás mellett nem lineáris olvasásra és képértelmezésre is szükség van (Veszelszki 2014: 334). Mivel az infografikára egy témával kapcsolatban csak a lényeg kerül rá, ezért a létrehozásával a lényeg kiemeléséből adódóan a diákok szövegértési képessége is fejlődik.

3 Az infografikák a <https://www.easel.ly> oldal sablonjainak a felhasználásával készültek.

1. ábra. Infografika a diskurzusjelölők jellemzőiről

2. ábra. Infografika a diskurzusjelölők megítéléséről

Egy-egy anyagrész infografikaként való feldolgoztatása a tanár számára is viszszejelzést ad arról, mit tartanak lényegesnek, illetve kevésbé fontosnak a tanulók. Továbbá a vizualizáció és az információk más jellegű csoportosítása, az összefüggések felismerése segíti az ismeretek rögzülését és rendszerben látását.

2.3. Mire képes a képregény?

A kép és szöveg együttes történetmeselésének jellegzetes szövegtípusa a képregény. A képregényekre sajátos történetmondás jellemző: a képeket elbeszélő vagy párbeszédes szöveg egészíti ki, amely szó-, illetve gondolatbuborékokban helyezkedik el. A szövegek tömörek, s az olvasóktól is mentális erőfeszítést kíván a jelentés dekódolása. A kísérleti tankönyvcsaládban néhány helyen ugyan felbukkan ez a szövegtípus, de inkább csak illusztrációs céllal van jelen. A 6. osztályos munkafüzetben a beszédtempó és a beszédszünet tárgyalásánál a hadarást illusztrálják képregénnyel, a 9.-es tankönyvben pedig minél több alárendelő szó szerkezetet próbálnak meg egy képregény segítségével előhívni a diákokból. A képregényeket ennél azonban sokkal szélesebb körben lehetne felhasználni már az 5. osztálytól kezdve. Bármelyik képregény alkalmas leíró nyelvészeti ismeretek tanítására: a mássalhangzó törvényeket, a szófajokat, a mondatfajtaikat, a mondatrészeket kiválóan lehet velük gyakoroltatni. De különféle kommunikációs jelenségek, például a társalgási és az udvariassági szabályok is bemutatathatók képregényekkel.

A képregény szövegtípusában a multifunkcionális diskurzusjelölők igazi kincsek, hiszen ezek az elemek kontextustól függően számos jelentést képesek tömören kifejezni. A lenti Garfield⁴ képregény második képkockáján (*Hát, nincs valami túl sok hó...*) szereplő hát például a gondolkodást imitálja.

3. ábra. Képregény a *hát* egyik használati körének illusztrálásához

4 A képregény forrása: https://napigarfield.blog.hu/2015/01/28/mini_253 (2020. 01. 31.)

A *hát* a gondolkodáson túl azonban képes még bizonytalanságot, nyomatékosítást, örömet, csalódást, iróniát is jelezni, s ezekhez a használati körökhöz könnyen találunk képregényrészleteket. Továbbá feladatként adhatjuk a diákoknak, hogy saját gyűjtésű vagy készítésű képregényekkel ők maguk mutassák be bizonyos elemek (pl. az *izé*, a *tulajdonképpen*, a *deviszont*) különféle funkcióit.

A kötelező olvasmányok egy részéből is készíttetek már képregényt: egy-egy mű kapcsán érdemes összevetni a regény és a képregény szövegtípusát, s megnézni, hogy a képregényben diskurzusjelölőt tartalmazó szövegrészek az eredeti műben hogyan hangzanak. Ez az összevetés is alá fogja támasztani a diskurzusjelölők emocionális és expresszív szerepkörét. A szövegek összehasonlítása kapcsán arról is érdemes beszélni, hogy a szövegtípusok jellemzői meghatározzák, hogy mely diskurzusjelölők és milyen arányban jelenhetnek meg bennük.

A szépirodalmi klasszikusok egy részét úgy modernizálták, hogy nem csupán a szövegtípust változtatták meg, s lett a regényből, drámából, eposzból stb. képregény, hanem magát a történetet is felújították. Ilyen például a Nádasy Ádám fordításában megjelent *Rómeó és Júlia*, illetve *Hamlet* címet viselő Shakespeare-manga⁵. A történetek helyét és idejét is átalakították, a *Rómeó és Júlia* a modern Tokióban, jakuzaklánok harca közt játszódik, a *Hamletnek* pedig egy cybervilág a háttere. A díszletek változásával egyúttal a nyelvi formák és regiszterek, valamint a beszélgetési szabályok változása is életszerűen bemutatható. A Nyugatos költők tanításakor pedig jó kiegészítő anyag lehet Csepella Olivérnek a Corvina kiadónál 2017-ben megjelent *Nyugat + Zombik* című képregénye. Báthory Kinga (2016) e mű kapcsán hozott feladatötletei, azaz a képregény továbbírása, alternatív befejezése, egy-egy szereplő nevében levél írása, segélykérő üzenet megfogalmazása, segélykérő üzenet morzejelekké való kódolása az irodalom, a nyelvtan, a történelem és az informatika tantárgyak koncentrációját valósítja meg. A szövegek létrehozásával pedig a diákok szövegalkotó kompetenciája is fejlődik. Emellett még nyelvtanórán a stílusimitáció tanításakor, a nyelvi változásnál, a dialógusok rendezettségénél, de még a diskurzusjelölőknél is elővehető ez a képregény. Például az alábbi részletben (Csepella 2017: 74) szereplő *Hát igen* megnyilatkozás *hát*-ja beismerést, beleegyezést fejez ki.

5 A képregények adatai: William Shakespeare: *Rómeó és Júlia – Manga Shakespeare*, illusztráció: Sonia Leong, fordító: Nádasy Ádám, Agave Könyvek Kiadó Kft., Budapest, 2010, illetve William Shakespeare: *Hamlet – Manga Shakespeare*, illusztráció: Emma Vieceli, fordító: Nádasy Ádám, Agave Könyvek Kiadó Kft., Budapest, 2010.

4. ábra. Részlet a *Nyugat + Zombik* képregényből (Csepella 2017: 74)

2.4. Reklámozzuk a reklámot

Egy újabb, oktatásba kíváncsozó szövegtípus a reklám. A kísérleti nyelvtankönyvek a reklámok hatásmechanizmusával már 7. osztálytól kezdve megismertetik a diákokat. Ez igen hasznos, hiszen így a tanulók egyrészt ki tudják védeni a különféle manipulatív stratégiákat, másrészt ők is képesek lesznek befolyásoló szövegek alkotására. Azonban úgy vélem, hogy a reklámokat nem csupán a manipulációnál érdemes tárgyalni, hanem szinte bármilyen leíró nyelvészeti téma tanításánál (pl. alaktani, szófajtani, szószerkezettani, mondattani, szövegtani elemzéseknél) sikerrel használhatók. Erre mutat is példát a 9. osztályos kísérleti tankönyv, amikor az alanyos alárendelő szószerkezetek felismertetésekor a régi idők hirdetéseit veszi elő.

A reklámokon belül a kép és szöveg párosának sajátos szövegtípusát alkotják az óriásplakátok. A segítségükkel a grammatikai elemzéseken túl a stilisztika témakörén belül például arra is rá tudunk mutatni, hogy szóképeket nem csupán a nyelv segítségével lehet kifejezni, hanem képekkel is. A vizuális metaforát, metonímiát, hiperbolát, iróniát tartalmazó plakátok képszerűségükből adódóan rendkívül hatékonyak, a befogadók tovább emlékeznek rájuk, s könnyebben fel tudják őket idézni.

Az óriásplakátokkal a befogadók menet közben találkozhatnak, így nem is igazán olvassák el őket, csupán rájuk pillantanak. Egy óriásplakát megfigyelési időtartamába átlagosan 7 szó és 2 grafikai elem fér bele (Móricz–Téglássy 1999: 106). Ez alapján azt várnánk, hogy ha ilyen kevés a felhasználható szavak száma, akkor azt a

hirdetők nem pazarolják „fölösleges” elemekre. Vagyis ha megjelennek diskurzusjelölők az óriásplakátok szavai közt, akkor azoknak biztosan van valamilyen funkciójuk. Ilyen szerep lehet a manipuláció és a figyelemfelkeltés (vö. Schirm 2018a). A diskurzusjelölők manipulatív szerepét a MagNet Bank egyik kampányának alkotásaival szemléletesen be lehet mutatni a diákoknak. A bank óriásplakátjain színes háttér előtt fekete betűkkel szedve az alábbi üzenetek szerepeltek: *Ez is csak egy bankszámla, de; Ez is csak egy bankbetét, ám; Ez is csak egy bank (sic!) viszont.* E reklámok nem csupán az üzenetek befejezetlen volta miatt keltették fel a befogadók figyelmét, hanem az óriási betűkkel írt diskurzusjelölők miatt is. Ahogy az alábbi képeken is látható⁶, lehangsúlyosabb információként, mintegy a plakát felét elfoglalva a diskurzusjelölők voltak a hirdetésekben kiemelve.

A diskurzusjelölők egyik jellemzője, hogy szövegrészeket kötnek össze, így a plakátokon az összekapcsoló szerepük révén még inkább felhívták a figyelmet az üzenet hiányzó részére. Az összekötő szerepükön túl azonban a hirdetések diskurzusjelölői logikai viszonyokat is kifejeztek. A *viszont*, az *ám* és a *de* a példákban megszorító (vagy más néven elvárástörő) ellentétet jelölnek. Megszorító utótagú

5. ábra. *Ez is csak egy bankbetét, ám* óriásplakát

6 A képek forrása: <https://kritikaigondolkodas.blog.hu/2013/09/11/> (2020. 01. 31.)

6. ábra. *Ez is csak egy bank viszont* óriásplakát

ellentétnél a kötőszó hatására az első tagmondat alapján létrejövő elvárás törlődik. *Az ez is csak egy bank, ez is csak egy bankbetét, ez is csak egy bankszámla* tagmondatok elolvasása után a befogadóknak előhívódnak a banki szolgáltatásokról eddig megszerzett ismeretek és tapasztalatok, azonban ezek a *viszont, az ám* és a *de* elemek miatt már a mondatok ilyen befejezetlen voltában is elkezdene megkérdőjeleződni. Ezáltal a hirdető már azelőtt pozitív színben tünteti fel magát az alkalmazott diskurzusjelölőknek köszönhetően, mielőtt kiderül, hogy ki ő és mit reklámoz. Emellett a mondatok töredékességének is manipulatív szándéka van. A bevezető kampányok egyik stratégiája, hogy a hirdető az első médiamegjelenésnél nem a teljes információt, csak annak egy részét osztja meg a közönséggel, így a befogadók már kíváncsian várják a további reklámokat. A reklámkampány következő lépéseként meg is jelentek a teljes üzenetek (lásd 7. ábra), amelyek már nem csupán óriásplakátokon, hanem egyéb felületeken, például online is terjedtek. Sokféle szöveg látott napvilágot a kampány során, például: *Ez is csak egy bankkártya, VISZONT vásárlásaiddal az általad választott civil szervezetet támogathatod; Ez is csak egy bank, DE nyereségünk 10%-a minden évben a civileké; Ez is csak egy bankbetét, ÁM te döntöd el, hogy kit segítsen a pénzed; Ez is csak egy bankszámla, DE te döntöd el, mennyit fizetsz érte; Ez is csak egy bankszámla, DE ezt házhoz visszük.*

**Ez is csak egy bankkártya,
viszont**

**VÁSÁRLÁSAIDDAL AZ ÁLTALAD
VÁLASZTOTT CIVIL SZERVEZETET TÁMOGATHATOD!**

7. ábra. *Ez is csak egy bankkártya, viszont ...* hirdetés

Ahogy a 7. ábrán látható példa is mutatja, a befejezett üzenetekben a diskurzusjelölők vizuális kiemelése továbbra is megmaradt. A reklámüzenetek teljes tartalmának az ismeretében még jobban érzékelhető a diskurzusjelölők manipulatív szerepe (vö. Schirm 2018a: 215–217). Láthatjuk, hogy a nyelvtanórán számos fogalom (pl. manipuláció, ellentét, előfeltevés, diskurzusjelölő) valós, a hétköznapi életből vett példákkal is megtanítható.

A figyelem felhívásának egy másik jól bevált módszere a nem standard nyelvhasználat alkalmazása. Ennek keretén belül megőrzöttességük miatt a diskurzusjelölőket is használják bizonyos hirdetésekben. Például a Debreceni Egyetem Angol Nyelvészeti Tanszéke a 2017-es Kutatók éjszakáján a *Hát mit nem mondol?!* plakáttal⁷ csalogatta a közönséget, a rendezvény *Nyelvi nevezetességek* paneljében pedig a *Hát milyen már ez a „deviszont”?* alcímet használták figyelemfelkeltés gyanánt. E példa kapcsán érdemes arról is beszélni a diákoknak, hogy a sztenderdtől eltérő nyelvhasználat mögött bizony szándékosság is meghúzódhat, s a kontextus, a szövegtípus és a szöveg írójának, valamint az üzenet céljának az ismerete nélkül gyakran nem lehet eldönteni, hogy a szövegalkotó nem ismeri a normát, vagy pedig ki akarja használni a nem normakövető nyelvi formához kötődő megőrzést, illetve figyelemfelkeltést.

⁷ A plakát forrása: <https://nevmasblog.files.wordpress.com/2017/09/plack3a1t.jpg> (2020. 01. 31.)

2.5. Tweetek minden mennyiségben – 280 karakter és ami befér

Az írott beszélnyelviség szövegeinek is helyük van a nyelvtanórákon, annál is inkább, mivel ezeket a diákok rendszeresen használják, hiszen sms-eznek, chatelnek, e-maileznek, tweetelnek, posztolnak, kommentelnek, blogolnak. Az újgenerációs kísérleti tankönyvek már figyelembe veszik a diákok kommunikációs szokásait, s több témakörnél is a tanulók által jól ismert szövegtípusokban kéri számon az új ismereteket. Például a diákoknak 5. osztályban Kukorica Jancsiként sms-t kell írniuk Iluskának a francia király udvarából, 6.-ban egy rövid blogbejegyzést kell készíteniük a cseh vitézzel folytatott párbajról, 9. osztályban pedig Rómeó és Júlia erkélyjelenetét kell megtervezniük chatbeszélgetésként. Az írott beszélnyelvi szövegtípusok azonban nem csupán irodalmi és kommunikációs ismeretek továbbadására alkalmasak, hanem leíró nyelvészeti ismeretek gyakoroltatására is. A 9. osztályos tankönyvben például a magánhangzók jelentésmegkülönböztető szerepénél található egy sms-beszélgetés, amelyben a *sor* szó véletlenül *sör*-re lett elgépelve, néhány oldallal később pedig egy Facebook-beszélgetésen lehet gyakorolni a mássalhangzótörvényeket. Az internetes nyelvhasználat magyarórán való hasznosításával már több tanulmány (pl. Constantinovits 2018, Szerdi 2017a, 2017b, 2019) is foglalkozott, tananyag-kiegészítő javaslatokat adva a szóalaktani, a mondattani, a jelentéstani, a szövegtani és a helyesírási ismeretek tanításához. E gyakorlatokon túl azonban ezek a szövegtípusok a diskurzuselemzés fogalmainak a megfigyelésére is kiválóak. A maximum 280 karakterből álló tweetekben például nagy arányban jelennek meg diskurzusjelölők, ahogy az az alábbi példákban is látható:

- (i) *Megint megtaláltak egy szinkronstúdiótól, ahova **hog**y úgy **mondjam**, elért a jóhírem.*
- (ii) *ő az akit csak úgy bepakoltak **ugye?** **amúgy** is mindig unszi volt x3 **hát** most sem lett szimpibb =D idiótája =D*
- (iii) ***Navajon** ki felejtette el kikapcsolni az ébresztőt, miközben 2 nap pihi van? **Na** ki?*
- (iv) *Már megint színházban voltunk: Finito...**hát** **ö** **izé** vicces volt:) a budis öngyilkos XD*
- (v) ***hát** álmos voltam egész héten **ilyen** 5 órakat aludtam, **szal** lemerült már így vasárnapra az elem*

A Twitter-üzenetek elemzésével szemléletesen be lehet mutatni a diákoknak, hogy a kommunikációs helyzet, illetve a szövegtípus mindig meghatározza az üzenet nyelvi megformáltságát. Ezzel magyarázható, hogy a 280 karakterre redukálódó kommunikációban a twitterezők nem csupán tartalmas szavakra használják el a rendelkezésükre álló csekély számú karaktert, hanem viszonylag sok diskurzusjelölőt is tesznek az üzeneteikbe. A tweetek – ahogyan a fenti példák is mutatják – erősen kontextusfüggő, helyzetjelentésszerű rövid szövegek, amelyekre sajátos történetmondás jellemző. Az üzenetek mindig in medias res kezdődnek, nincs bennük bevezetés. A diskurzusjelölőkkel egyrészt a korábbi szövegekhez való kötést oldják meg a twitterezők, másrészt új téma indítására is használják őket. Emellett a tweetekbeli diskurzusjelölők a bejegyzést író személy kontextusába való behelyezkedést segítik: lerövidítik a szituáció megadását, valamint kifejezik a beszélő véleményét. S mivel a diskurzusjelölőknek emocionális és expresszív, valamint fatikus funkciójuk is van, így könnyedén be tudják vonni az üzenetek olvasóit is a kommunikációba (vö. Schirm 2012).

A Twitter üzenetei nem csupán nyelvtanórán használhatók fel, hanem irodalomórán is. A Twitteren például van egy Incorrect Arany & Petőfi fiók (<https://twitter.com/aranyespetofi>), amely Arany Jánoshoz és Petőfi Sándorhoz kötődő elképzelt tweeteket tartalmaz. Az oldalra naponta több bejegyzés is kikerül, amelyekben a két költő gondolatvilága napjaink aktuális jelenségeivel keveredik. E humoros tweetekben is előfordulnak diskurzusjelölők. Például az alábbi bejegyzés *De hát ez 20 oldal...* részletében megjelenő *hát* beszélői attitűdöt kódol: meglepődéssel teli felháborodottságot fejez ki. A különféle tematikájú Twitter-üzenetek is jól mutatják tehát, hogy még a karakterkorláttal rendelkező rövid üzeneteknek is fontos részei a diskurzusjelölők.

A Twitter-üzenetek kapcsán érdemes felhívni a diákok figyelmét az influencerek szponzorációs tweetjeire is. Az influencerek az online felületeken (Facebook, Twitter, Instagram, YouTube) sok követővel rendelkező véleményvezérek. Az influencerek gyakran osztanak meg olyan tartalmakat, amelyek reklámcélt szolgálnak. Azonban a részükről fontos, hogy ezek az üzenetek személyesnek és hitelesnek tűnjenek, ne pedig azonnal felismerhető reklámüzenetek legyenek. A tweetekre a helyzetszerűség, az itt és most közlés jellemző, ezért a reklámcélú tweeteknek is abban a pillanatban kigondoltaknak kell tűnniük. A pillanatnyiséget a látszólag tartalmatlan *szóval, hát, ugye, persze, ja, na jó, úgymond, szerintem* elemekkel, azaz diskurzusjelölőkkel lehet imitálni, ezek ugyanis spontánna, élőbeszédszerűvé, hitelessé és érzelmdússá teszik a közlést. Házi feladat lehet szponzorációs tweetek gyűjtése, amelyekben a diákoknak be kell jelölniük a spontánságot

8. ábra. Egy tweet az Incorrect Arany & Petőfi oldalról

imitáló elemeket. Majd e bejegyzéseket grammatikailag elemezzük, s így a diákok szövegértelmezésének, kritikai gondolkodásának a fejlesztését össze tudjuk kötni a leíró nyelvtani ismeretek megszilárdításával.

2.6. Képben vagyunk a vlogban

A diákok által egyik legtöbbet nézett videós oldal a YouTube (<https://www.youtube.com>), ezért érdemes ezt a platformot is felhasználni a nyelvtanítás példáinak a színesítésére. A YouTube segítségével a vlog, azaz videós blog szövegtípusát is beemelhetjük az oktatásba. Népszerű vloggerek videói segítségével megfigyeltethetjük ennek a kommunikációs módnak a nyelvi jellegzetességeit. A vlogokra ugyanis az egyes szám első személyű epizodikus mondatok használata, valamint a speciális szövegépítkezés jellemző. A videókban fontos szerepet kap a közönséggel való állandó kapcsolattartás, az „*írnátok meg kommentben*” típusú felhívó beszédaktus. Továbbá minden vloggernek egyedi stílusa van, amely a beszédmódban, a szóhasználatban és a stílusban is megnyilvánul. A vlogok különösen alkalmasak arra, hogy felhívjuk általuk a diákok figyelmét a kritikus szövegértelmezés fontosságára. E videók egy része ugyanis hatásvadász, a tartalomhoz nem kapcsolódó címmel, figyelemfelkeltő indexképpel jelenik meg, s a bennük elhangzottakat sem szabad mindig komolyan venni. A szavak szó szerinti értelmezése gyakran nem működik a YouTube videókban, az alkotók ugyanis szándékosan ironizálnak. Erre számos példát láthatunk a 2020 januárjában az egyik legtöbb feliratkozóval rendelkező magyar YouTube csatornán⁸, a Dancsó Péter szerkesztette *Videómánián*.

8 Az adat forrása: <https://www.influencerkereso.hu/toplista/youtube> (2020. 01. 31.)

Az alábbiakban az *Elárulom a Google titkait! (Ne mondd el senkinek!)* videóból⁹ következik egy részlet, amely szemléletesen jeleníti meg a vlogok manipulációs eszközeit. A videóban Dancsó Péter a clickbait címmel, a hatásos felvezetéssel, a komolynak beállított komolytalan tartalommal és az öniróniával mind-mind a nézettség szám növelését szolgáló videókat figurázza ki, úgy, hogy átveszi azok stílus eszközeit.

Szevasztek bajnokok! Ma is egy bomba videóval készültem nektek. Sokan kértétek, hogy legyen megint videó, úgyhogy most van. Gyertek csak ide! Remélem, tudtok titkot tartani, mert ebben a videóban elárulom a Google titkait. Visszamehettek. De ezeket a titkokat csak nektek árulom el, mert ekkora bátyák vagytok. Meg kell ígéretetek, hogy nem adjátok tovább őket senkinek. Ha flexelni akarsz a barátodnak, akkor megmutathatod nekik ezeket a trükköket. Összes kocka be fog rájuk nedvesedni. Mutatom, mit kell beírni a Gugliba.

Projekt munkaként jó ötlet lehet ismert YouTube videók paródiáját elkészíttetni. Majd órán megnézve a kész alkotásokat, mindről ki kell találniuk a többieknek, kit imitál a produkció, s meg kell határozniuk, milyen kommunikációs jellegzetességekről ismerték fel az eredeti videókat. Ezután pedig érdemes közösen elemezni a vlogok előadásmódját, mondatszerkesztését, stílusát és szóhasználatát. Az influencerek YouTube videóit továbbá arra is kiválóak, hogy megfigyeltessük rajtuk az egyéni diskurzusjelölő-használatot. Házi feladatként például olyan videókat gyűjtethetünk, amelyekben egy-egy elem (pl. *na, hát, szerintem, ilyen, úgyhogy, úgymond*) dominál. Azt is érdemes bemutatni, hogy annak ellenére, hogy a diskurzusjelölőknek fontos szerepük van a mondanivaló strukturálásában és a beszélői viszonyulások kifejezésében, a túlzott használatuk megbélyegzettséget válthat ki a hallgatóságból. Erre példaként hozható a *Lipcsei Péter Portóba igazol* című videó¹⁰, amelyben kevesebb mint 4 perc alatt számos *hát* és *tényleg* mellett 13 *asszem* és 15 *mindenféleképpen* hangzik el.

9 <https://www.youtube.com/watch?v=VneqibKNp10&t=50s> (2020. 01. 31.)

10 <https://www.youtube.com/watch?v=dIkCphc-0AU> (2020. 01. 31.)

2.7. Mímeljük a mémeket

Az internetes szövegtípusok közül a mémekkel is rendszeresen találkozunk a tanítványaink: lájkolják és megosztják e divatszerűen terjedő kép-szöveg kompozíciókat, valamint ők maguk is gyakran létrehozhatnak ilyen kommunikációs egységeket. A mémek humorosságát a bennük lévő szemiotikai összetevők egymáshoz való viszonya adja. Az összetevők közül a szemiotikai állandó egy jól ismert eseményt, jelenetet vagy gondolatot jelenít meg, amely a szemiotikai változó által teljesen új kontextusba kerül (vö. Istók 2018). Az internetes mémek ismertségüknek és humorosságuknak köszönhetően kiválóan alkalmasak a nyelvtanórák iránti érdeklődés növelésére. Élményközpontúan taníthatók általuk többek közt a lexikológiai jelentésviszonyok (pl. Szerdi 2017a), a helyesírási szabályok (pl. Szerdi 2017b), a stilisztikai alakzatok, a szólások és közmondások, de akár a szótannál, szófajtannál, mondattannál is felhasználhatók e szövegtípusok. Az internetes mémek továbbá arra is alkalmasak, hogy segítségükkel leszámoljunk a nyelvi babonákkal, s bemutassuk a valós nyelvhasználat jellegzetességeit. Az alábbiakban a diskurzusjelölőhöz kötődő két, saját készítésű mém látható¹¹. A 9. ábra a Leonardo Di Caprio-mém felhasználásával a *hát*-tal való mondatkezdés tiltását figurázza ki, míg a 10. ábra a *Gru* film egyik karakterének, Agnesnak a *deviszont*-ra adott reakcióját jeleníti meg. A mémek elemzésével és készítettésével a diákok kreativitása és metapragmatikai tudatossága is fejleszthető.

9. ábra. Mém a *hát*-tal való mondatkezdésről

¹¹ A mémek a <https://memegenerator.hu/> oldal segítségével készültek.

10. ábra. Mém a *deviszont* megítéléséről

2.8. Dalban mondjuk el

Magyarórára érdemes még dalszövegeket is bevinni. Ha jól választjuk ki őket, az ismeret rögzülését is segíthetjük, hiszen a fülbemászó dallamokat akaratlanul is megjegyezzük. Az alany és az állítmány tanításakor a Bëlga zenekar *A-Á* című slágere segíthet. A dalból ugyanis kiderül, hogy *a mondat fő részei: az alany és az állítmány. Háromféle lehet egy mondatban az állítmány. (...) Háromféle lehet egy mondatban az alany. A zeneszám az igei, a névszói és a névszói-igei állítmányra is más dalszövegekből származó, intertextuális példákat hoz, s ugyanígy a határozott, az általános és a határozatlan alanyt is ismert slágerek soraival szemlélteti. A határozók memorizálását az együttes *Határozók* című száma könnyítheti meg, amely az összes határozófajtát számba veszi azok kérdéseivel együtt. A mondatelemzést, illetve a szófajok felismerését pedig bármilyen dalszövegen gyakoroltathatjuk. Mindig vannak felkapott együttesek, akikért éppen rajonganak a fiatalok, ha azok slágereit visszük be az órára, garantált a figyelem.*

A dalszövegek jellegzetességeiből adódik, hogy a stilsztika több témakörénél is sikerrel felhasználhatók. Például a hangszimbólika tanításakor a szépirodalmi példákat jól kiegészíthetik azok a dalszövegrészletek, amelyekben egy-egy magánhangzó dominál. Ilyen például a Jazz+Az együttes *Csináld rosszul* számának alábbi részlete: *Szavam a szavadba szalad, a gazda szabad, Nevem egy akta, ad acta rakta, csak fabatka adatka marad.* A Vad Fruttik *Sárga zsiguli* című slágere pedig az eszperente nyelvet mutatja be szemléletesen: *Magyar ember e-vel reppel szeretned kell engemet, mert nem keresek meg ezer ezrest veled egyetlenben, testem ereje, s eszem veleje egy eszperente repbe keveredett bele.* A különféle magánhangzók stílusértékét és hangzóságát fokát szemléletesen lehet az Akkezdet Phiai együttes

A *skitek bosszúja* című számával illusztrálni, amelynek minden versszakában csak egy-egy magánhangzó bukkan föl. A stilisztikán belül a szóképek tanításánál is jó szolgálatot tesznek a dalszövegek. Számos egyedi metafora, metonímia, hiperbola és litotész van ugyanis a slágerekben. Például a Kiscsillag zenekar az alábbi metaforasort használja a *Légy szíves* című számában: *Az én szívem rántott hús, de azon a bunda nem liszt, nem tojás és nem is zsemlemorzsa. Az én szívem rántott hús, de azon a bunda magány, vágy és rettegés talán.*

A dalszövegekben a diskurzusjelölők használata is megfigyelhető. A *hát*-nak például legtöbbször buzdító és nyomatékosító szerepe van, ahogy azt az eredetileg Demjén Ferencnek írt *Darabokra törted a szívem* című dal Halott Pénzfeldolgozásában hallhatjuk, ahol minden egyes *hát* külön nyomatékot is kap: *Hogyan tudtad ezt tenni vélem? Szánd meg hát szomorú szívem, úgyszincs más vigaszom nekem, jöjj el hát, jöjj el hát, hogy egy összetört szívet megragassz, szánd meg hát!* Zorán Kóló című számában is szerepe van a *hát*-nak, s itt ráhagyást, megengedést fejez ki: *Fiamat a legszebb adta, a lányomnak is szép az anyja, és ha mégis más az apja, hát a lelke rajta.* Acsai Roland *Hát így* című versének megzenésített változatában Pátkai Rozina előadásában pedig egy teljes történetet mond el a *hát*, a hozzá kapcsolódó különféle beszélői attitűdök által: *Hát így. Hát most. Hát Istenem. A viharban te vagy velem. Mert a vihar is kegyelem. Hát így. Hát most. Hát Istenem. Hát-tal nem kezdünk mondatot. Hát nem. Hát igen. Hát legyen. Nekem te leszel a szemem. Hát tényleg vagy. Tényleg vagyok.* Továbbá ez a dal ki is figurázza a „*Hát-tal nem kezdünk mondatot.*” nyelvi babonát, azáltal, hogy a hangsúlyozás és a szünetek segítségével bemutatja az elem néhány funkcióját.

2.9. Kabaréba illő nyelvtörténet

A diákok a nyelvtan területei közül a leíró nyelvészet mellett még a nyelvtörténetet is igen nehéznek, s emellett teljesen haszontalannak találják. A korábbi nyelvállapotok szövegeinek értelmezésével ugyanis gondjaik adódnak. A mai és a régebbi korok nyelvhasználata közti különbséget óriásinak érzik, nem látják az összefüggéseket, s nincs sikerélményük egy-egy nyelvi forma változásának felismerésében sem. Az iskolai oktatásban emiatt érdemes volna a hangtörténeti, morfématörténeti, mondatörténeti, jelentéstörténeti ismereteket kiegészíteni, vagy épp előkészíteni szövegtörténeti elemzésekkel. Ugyanis a nyelv története lényegében a szövegtípusok történetének tekinthető (Kuna 2017: 223), s a nyelv leírása bármely korban csak szövegeken keresztül valósítható meg. A szövegtípusok változásának bevonása mellett még a fordított kronológiai megközelítés, azaz napjaink nyelvállapotól

visszamenőleg haladni a régebbi korokig vélhetően több sikerrel kecsegtetne, s jobban tudnák a diákok mozgósítani a már meglévő nyelvészeti ismereteiket, valamint hasznosítani az anyanyelvi kompetenciájukat (vö. Miklós 2018).

A szövegtípusok történetén keresztül megvalósuló nyelvtörténeti ismeretek tanításához jó választás lehet a stand-up comedy. A stand-up comedy az angol elnevezés ellenére nem napjaink szövegtípusa, a magyar kabaré ugyanis már több mint száz éves. E szövegtípusnak három korszaka különíthető el: a konferansziék időszaka, a humoristák korszaka és az amerikai alapú kortárs stand-up (Kövesdi 2012: 94). A YouTube-on mindhárom korszakból találunk felvételeket. Feladatként adhatjuk a diákoknak, hogy hasonlítsanak össze mindegyik korból egy-egy produkciót, például vessék össze Darvas Szilárd egyik konferansziát Hofi Géza egy kabarérészletével, illetve Kovács András Péter egy fellépésével. A produkciók összehasonlításával nem csupán a műfaj alakulását ismerhetik meg a tanulók, hanem az egyes korszakokban lévő nyelvi normáról, a szövegépítkezés különbségeiről, a tegezés és a magázás változásáról, a jellegzetes szófordulatok eltéréseiről, a trágárság terjedéséről is képet kaphatnak. De a diskurzusjelölők használatának a feltérképezésével is feltárul előttük a szövegtípus változásának egy szelete. Az elemzés során ugyanis ki fog derülni, hogy a közönséggel való kapcsolattartás a konferansziákban még a fatikus *kérem*-mel valósult meg, amit a későbbi kabarékban az *érted* váltott fel, újabban pedig a közönséghez való kiszólásnak az egyik eszköze az *érted* mellett az attitűdöt is kifejező *bazmeg*. Az is megfigyelhető, hogy az 1970-es, 80-as években a cenzúra miatt nem lehetett mindent kimondani, ám a humoristák a *hát* és az *ugye* diskurzusjelölőkkel számos dologra tudtak utalni. A diskurzusjelölők a közönség számára minden korszakban referenciapontként és értelmezési keretként szolgáltak, vagyis irányították a humor feldolgozását (vö. Schirm 2019).

A stand-up comedy előadásoknak a legfőbb jellemzője a humor. A humor nemcsak szórakoztatásra használható, hanem tudatos tanítási stratégiaként is, hiszen alkalmas a figyelem felkeltésére, fenntartására, stresszoldásra, továbbá az emlékezésnek, az ismeretek rögzítésének is hatékony eszköze (Séra 2008, Schirm 2013: 50). A humor tehát az „oktatás show”-ja (Szabó 2010: 209) is egyben, a humoros szövegek ugyanis szórakoztatják és motiválják a diákokat, a naprakész, humoros példanyag gyűjtése pedig hozzájárul ahhoz, hogy a magyartanárok ne rutinból, a nyelvtankönyvekből évtizedeken áthagyományozódó példákkal mutassák be a nyelv rendszerszerűségét, valamint a különféle nyelvi jelenségek szerkezeti jellemzőit és funkcióit.

Összegzés

A nyelvtanítás céljai közé tartozik a nyelvi rendszerben lévő összefüggések felismertetése, a nyelvi jelenségek szövegtípusfüggő megvalósulásának a bemutatása. A funkcionális szemléletmód már kezd megjelenni az újabb nyelvtankönyvekben, ám a példák többsége még főként szépirodalmi, túlzottan steril, a valós nyelvhasználattól idegen. Továbbá vannak olyan nyelvi jelenségek (pl. a diskurzusjelölők), amelyeknél a tankönyvi leírások és a nyelvhasználati adatok nincsenek összhangban egymással. Az élőnyelvi példaanyag felhasználása, a tanulók által jól ismert, hétköznapi szövegtípusok oktatásba való bevonása nemcsak a diskurzusjelölők, hanem számtalan nyelvhasználati forma esetén közelebb tudná vinni a diákokhoz a nyelvtant, s egyúttal talán meg tudná szüntetni a tantárgy elidegenítését, elefántcsonttoronyba zárt mivoltát.

Felhasznált irodalom

- Báthory Kinga 2016. Zombik az irodalomórán – a populáris kultúra létjoga a tanításban. *Literatura* 1–2: 105–112.
- Constantinovits Milán 2018. Face-revételek a nyelvtanórához – A másodlagos írásbeliség az anyanyelv-pedagógia szolgálatában. In: Balázs Géza – Lengyel Klára (szerk.): *Grammatika és oktatás – időszerű kérdések, Struktúra, funkció, szemiotika, hálózat*. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék – Inter (IKU) – Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest. 329–340.
- Csapó Benő 2000. A tantárgyakkal kapcsolatos attitűdök összefüggései. *Magyar Pedagógia* 100/3: 343–366.
- Furkó Bálint 2010. As good as it gets – Scripted data in discourse analysis. *Argumentum* 6: 113–123.
- Istók Béla 2018. Humoros vagy sértő? Az internetes mémek elmélete és gyakorlata. *Századvég* 87: 127–153.
- Kövesdi, Miklós Gábor 2012. The first hundred years of Hungarian stand-up comedy. In: Anna T. Litovkina – Judith Sollosy – Péter Medgyes – Dorota Brzozowska (eds.): *Hungarian humour, Humour and Culture* 3. Tertium. Kraków. 91–104.

- Kugler Nóra 2018. A nyelvtan életre keltése. In: Balázs Géza – Lengyel Klára (szerk.): *Grammatika és oktatás – időszerű kérdések, Struktúra, funkció, szemiotika, hálózat*. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék – Inter (IKU) – Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest. 37–47.
- Kuna Ágnes 2017. Történeti szövegtipológia. In: Forgács Tamás – Németh Miklós – Sinkovics Balázs (szerk.): *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei IX*. SZTE Magyar Nyelvészeti Tanszék. Szeged. 223–237.
- Miklós Gabriella 2018. Észrevételek nyelvtörténetről, nyelvemlékekről, kronológiáról – Állványozás a nyelvtörténet oktatása során. In: Balázs Géza – Lengyel Klára (szerk.): *Grammatika és oktatás – időszerű kérdések, Struktúra, funkció, szemiotika, hálózat*. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék – Inter (IKU) – Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest. 225–232.
- Minya Károly 2018. Szerethető grammatikaoktatás. In: Balázs Géza – Lengyel Klára (szerk.): *Grammatika és oktatás – időszerű kérdések, Struktúra, funkció, szemiotika, hálózat*. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék – Inter (IKU) – Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest. 257–261.
- Móricz Éva – Téglássy Tamás 1999. *Kreatív tervezés a reklámban*. Közgazdaságtudományi Egyetem. Budapest.
- Nagy Anna 2014. A you know diskurzusjelölő szerepe a diskurzuskoherenciában. In: Váradi Tamás (szerk.): *AlkNyelvDok8, Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből*. MTA Nyelvtudományi Intézet. Budapest. 93–100.
- McCandless, David 2010. *Az információ gyönyörű, Infografika*. Typotex. Budapest.
- Schirm Anita 2012. A Twitter szövegei a diskurzuselemzés szemszögéből. In: Balázs Géza – Veszelszki Ágnes (szerk.): *Nyelv és kultúra – kulturális nyelvészet*. Inter Kultúra – Magyar Szemiotikai Társaság – Palimpszeszt. Budapest. 245–250.
- Schirm Anita 2013. A humor szerepe a nyelvészet oktatásában. In: Vargha Katalin – T. Litovkina Anna – Barta Zsuzsanna (szerk.): *Sokszínű humor*. Tinta Könyvkiadó – ELTE Bölcsészettudományi Kar – Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest. 50–58.
- Schirm Anita 2016. A diskurzusjelölők megközelítése a nyelvtankönyvekben. *Acta Academiae Agrimensis Nova Series Tom. XLIII. Sectio Linguistica Hungarica*. 108–121.

- Schirm Anita 2018a. A diskurzusjelölők manipulatív szerepéről különféle szövegtípusok tükrében. In: Geecső Tamás – Szabó Mihály (főszerk.): Egy- és többértelműség a nyelvben. Kodolányi János Egyetem – Tinta Könyvkiadó. Székesfehérvár – Budapest. 214–220.
- Schirm Anita 2018b. (Nem) mindennapi metaforák nyomában, avagy miért nem tud kilépni a nyelvészet az elefántcsonttoronyból. In: Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *A magyar mint anyanyelv, kisebbségi és idegen nyelv oktatási kérdései és oktatási segédletei*. Selye János Egyetem. Komárom. 82–100.
- Schirm Anita 2019. Egy szövegtípus története a diskurzusjelölők tükrében – A stand-up comedy múltja és jelene. In: Forgács Tamás – Németh Miklós – Sinkovics Balázs (szerk.): *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei X*. Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék. Szeged. 285–298.
- Séra László 2008. *Humor a tanulásban*. In: Daczi Margit – T. Litovkina Anna – Barta Péter (szerk.): *Ezerarcú humor*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 264–272.
- Szabó Veronika 2010. A humor szerepe az anyanyelvi nevelésben. In: T. Litovkina Anna – Barta Péter – Hidasi Judit (szerk.): *A humor dimenziói*. Tinta Könyvkiadó – BGF Külkereskedelmi Kar. Budapest. 209–218.
- Szerdi Ilona 2017a. A lexikális jelentésviszonyok élményközpontú tanítása multi-mediális szövegekkel. *Jelentés és Nyelvhasználat* 4: 101–118.
- Szerdi Ilona 2017b. Helyesírás-tanítás digitális szövegekkel. In: Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *A tankönyvkutatás szakmai, módszertani kérdései*. Selye János Egyetem. Komárom. 151–166.
- Szerdi Ilona 2018. Új lehetőségek a frazémák tanításában. In: Nemesi Attila László – T. Litovkina Anna – Barta Zsuzsanna – Barta Péter (szerk.): *Humorstílusok és -stratégiák*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 303–311.
- Szerdi Ilona 2019. Adalékok az internetes nyelvhasználat magyarórán való hasznosításához, *Hungarológiai Közlemények* 20/1: 102–111.
- Takács Viola 2001. Tantárgyi attitűdök struktúrája. *Magyar Pedagógia* 101/3: 301–318.
- Veszelszki Ágnes 2014. Információvizualizálás és nyelvészet – az infografikák példáján. In: Havas Ferenc – Horváth Katalin – Kugler Nóra – Vladár Zsuzsa (szerk.): *Nyelvben a világ, Tanulmányok Ladányi Mária tiszteletére*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 327–335.

Abstract

New text types in teaching grammar: How can students get to like this school subject?

Studies investigating students' attitudes to school subjects in Hungary have consistently shown, since the 1970s, that Hungarian Grammar is among the least liked subjects. One of the reasons for such negative attitudes can be the rule based teaching characteristic of the subject. Additionally, most rules of language use are typically presented in a prescriptive manner, and some of the statements printed in textbooks and made by teachers in class are incongruous with real language use. Classroom practices also fail in showing the usefulness and practical application of the material to the students, who thus feel alienated from the subject. Another factor acting against the development of positive attitudes in students is that until recently textbooks demonstrated linguistic phenomena primarily through literary texts, with examples that were anything but lifelike, and completely ignoring forms of communication used by students. This paper demonstrates how grammatical information can be taught to students via everyday text types well-known to students – movies, series, cartoons, infographics, commercials, tweets, memes, song lyrics, and standup comedy monologues – in entertaining but highly effective ways. The teaching of several topics is discussed under each text type, with special attention given to discourse markers in the examples. The functional perspective necessary in teaching discourse markers can also be applied successfully in teaching other topics of grammar as well.